МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
І ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

СИСТЕМА СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Кваліфікаційна робота (проєкт)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала**:** студентка 2 курсу 12-283Мз групи
Спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
Освітньо-професійної програми «магістр»
Зіміна Галина Вікторівна

Керівник**:** к.ф.н., доцентка Задорожня Н.О.

Рецензент**:** к.ю.н., доцентка Гавловська А.О.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП…….3

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади інституту суддівського самоврядування…….3

1.1 Інститут суддівського самоврядування: сутність, ознаки, функції……7

1.2 Сучасні організаційні форми суддівського самоврядування…12

РОЗДІЛ 2 Правове регулювання органів суддівського самоврядування: світовий досвід…….20

2.1 Система суддівського самоврядування в країнах Європейського Союзу……..20

2.2 Правове регулювання суддівського самоврядування в країнах СНД…….29

РОЗДІЛ 3. Проблеми організації та діяльності суддівського самоврядування…….38

3.1 Концептуальні засади розвитку правового статусу суддівського самоврядування…….38

3.2 Удосконалення системи суддівського самоврядування в Україні(в контексті забезпечення професійних прав суддів)……..43

ВИСНОВКИ…….54

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….56

ВСТУП

Актуальність теми. Проведення дослідження організації суддівського самоврядування, зокрема понять, завдань та функцій суддівського самоврядування, передусім обумовлена незавершеністю дослідження змісту суддівського самоврядування, історичних аспектів розвитку організації суддівського самоврядування, недосконалістю підходів до виділення напрямків розвитку та реформації судової системи України, продуктивних засобів захисту професійних прав суддів при здійсненні суддівського самоврядування.

На сьогоднішній день розвиток правосуддя, присутність немало порушень фахових прав суддів, запровадження принципів демократії обумовлюють необхідність дослідження інституту суддівського самоврядування, який є гарантією для забезпечення прав суддів та дотримання принципу незалежності суду та суддів зокрема.

Правосуддя - це специфічна державна діяльність, яка виражається у здійсненні владних повноважень органами судової влади. Дані якості та ефективності реалізації правосуддя в даний час залежать від рівня втілення принципу незалежності суду і суддів на практиці.

На шляху до євроінтеграційних процесів, що наразі відбуваються в Україні, бачення правників на організацію та діяльність суддівського самоврядування можна охарактеризувати застарілим та з численними прогалинами, відповідно які не можна вважати актуальними.

Основні положення, що були покладені в основу кваліфікаційної роботи, розроблені такими вітчизняними та іноземними вченими, як Ю. В. Баулін, О. І. Бедний, В. Б.Аверянов, Ю. Н. Жданов, О. В. Батанов, В. В. Кривенко, О. В. Білова, О. С. Захарова, М. В. Косюта, А. М.Бірюкова, В. Д. Брицнев, Р. О. Куйбіда, В. Ф. Бойко, І. Є. Марочкін, В. В. Долежан,

М .В. Ковалів, І. В. Зозуля, О. М. Коротун, В. І. Косарєв, В. М. Кравчук, В. Т. Маляренко, та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності на тему: «Проблеми правової теорії інтеграційних процесів : міжнародний та національний вимір» (номер державної реєстрації 0118U001552).Тема роботи затверджена Вченою радою Херсонського державного університету (Наказ від 30.10.2020 № 1059Д).

Метою кваліфікаційної роботи є визначення проблематики правового статусу, понять та організаційної структури інституту суддівського самоврядування України, досліджуючи зарубіжний досвід, втілення якісно нової концепції суддівського самоврядування.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких **завдань дослідження**:

- дослідити теоретичні засади інституту суддівського самоврядування;
- визначити сучасні організаційні форми суддівського самоврядування;
- охарактеризувати систему суддівського самоврядування в країнах Європейського Союзу;
- дослідити правове регулювання суддівського самоврядування в країнах СНД;
- зазначити концептуальні засади розвитку правового статусу суддівського самоврядування;
- дослідити удосконалення системи суддівського самоврядування в Україні (в контексті забезпечення професійних прав суддів).

Об'єкт дослідження – це суспільні відносини, що виникають у процесі організації діяльності і функціонування суддівського самоврядування.

Предмет дослідження – організація системи суддівського самоврядування в Україні та світі.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано такі методи дослідження:

- прогнозування – на підтвердженні фактичних даних дана власна характеристика щодо перспективи розвитку суддівського самоврядування;
- формально-логічний метод застосовано при дослідженні понятійного апарату суддівського самоврядування;
- аналіз – використано при дослідженні своєрідності правового регулювання організації суддівського самоврядування і професійних прав суддів, що зазначаються у чинних правових актах України, країн Європейського Союзу та СНД;
- синтез – застосовано при підсумку загальних ознак суддівського самоврядування і ознак професійних прав суддів , використано при формуванні системи принципів діяльності органів суддівського самоврядування .

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вдосконаленні проблеми нормативного регулювання управлінських функцій органів суддівського самоврядування, а також обґрунтовано особливості національної моделі суддівського самоврядування в сфері контрольної діяльності.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його можливо в подальшому використовувати для законопроектної роботи парламентарів, з огляду на те, що значною мірою вони грунтуються завдяки аналізу практичних даних реалізації функцій суддівського самоврядування в сфері судового управління. Дані кваліфікаційної

роботи також можуть використовуватися у науковій роботі, в навчальному процесі, при розробці відповідних програм щодо судового управління у навчальних закладах тощо.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження були представлені на 1 Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем».

Публікації. За результатами дослідження було опубліковано наступні тези: Зіміна Г.В. Суддівське самоврядування в Україні : поняття та значення. « Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем « . Матеріали 1 Міжнародної науково – практичної інтернет-конференції (10 – 11 квітня 2020 року). Том 1. Херсон : Херсонський державний університет, 2020. С. 69-73.

Зіміна Г.В. Суддівське самоврядування в Україні. Магістерські студії. Альманах. Вип. –Херсон. ХДУ, 2020. С. 384-385.

……**Структура роботи.** Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, в кожному розділі по два підпункти, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1 Інститут суддівського самоврядування: сутність, ознаки, функції

Обрання Україною напрямку до євроінтеграції обумовив потребність демократизації усіх груп громадських відносин. Суд є одним із найважливіших ланок соціальних взаємовідносин, тому що вирішує питання щодо майбутнього життя людей, яке в наступному буде впливати на відносини економічного, політичного, соціального та іншого характеру.

На жаль, на сьогоднішній день, спостерігаючи за останніми подіями в країні, яка занурилася в економічну та політичну кризу, корупцію, бюрократію, політичний натиск на суддів, рівень довіри громадськості до суду впав до переломної точки. Тому з`явилася потреба реформації судової влади, яка б мала досить високий рівень професіоналізму, забезпечувала відповідне здійснення таких принципів як чесність, справедливість, верховенства права, визнання людини як найвищої соціальної цінності, належного відношення до природних прав людини при здійсненні правосуддя.

«Реалізація права громадян на справедливий суд можлива лише за умови належної правової охорони та захисту професійних прав суддів. Якби законодавець надав судді низку реальних прав, які б забезпечували можливість судді претендувати на достойну винагороду, соціальний захист, а головне чесно, неупереджено реалізувати свою основну функцію – здійснення правосуддя, це дало б можливість ліквідувати такі явища, як корупція, нечесне судочинство та бюрократія у судовій гілці влади» [3].

Розглядаючи властивості та зміст терміну «суддівське самоврядування» у контексті забезпечення професійних прав суддів, спочатку потрібно виокремити відповідні риси суб'єктів суддівського самоврядування, тобто самих суддів та розкрити систему професійних прав суддів, що входять до сфери забезпечення суддівським самоврядуванням.

Суддівське самоврядування являє собою фундамент для забезпечення фахових прав суддів.

Представниками суддівського самоврядування являються судді, які об'єднуються у відповідне колективне утворення для вирішення питань внутрішньої діяльності суду, вираження та захисту власних фахових інтересів.

А. Червінський зазначає, «що посада судді є високою, але складною й тяжкою. Суд повинен стати символом поваги до права, неприступною стіною для суспільних або політичних битв» [35, с. 129].

Гарантом справедливого правосуддя є суддя. Тому забезпечення суддів професійними правами, які будуть гарантуватися державою та захищати їх від постороннього впливу та зловживань просто об`єктивно необхідно.

Законом України зазначається, що професійні судді України незалежні і підкоряються тільки Конституції України та законам України. Вони володіють правами та свободами людини і громадянина, окрім обмежень, що встановлені чинним законодавством України. Деякі права та їх обмеження зумовлені особливостями їх правового статусу. Вони закріплені у Кодексі України та спеціальних нормативно-правових актах.

На думку П. Карапечкіна «Спеціальний правовий статус суддів можна вважати передумовою реалізації наданих відповідно до закону повноважень у сфері здійснення правосуддя» [26, с. 87]. Даний правовий статус є загальним і не має різниці яке місце займає суд в системі судів

загальної юрисдикції або адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

Отже, суддівське самоврядування в контексті захисту професійних прав суддів насамперед виступає гарантією реалізації прав на незалежність суду, судді, на соціальний захист, матеріальне забезпечення та інші права, зумовлені професійною діяльністю судді. При цьому суддівське самоврядування не має право втручатися в процесуальну діяльність судді.

Аналізуючи правові акти, якими закріплено норми, що регулюють діяльність та принципи організації суддівського самоврядування України, то в першу чергу це: «Конституція України», Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Основні принципи незалежності судових органів, Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів», «Європейська Хартія про статус суддів», а також деякіположення та регламенти, які приймають відповідні органи суддівського самоврядування тощо.

Статтею 130 Кодексу України передбачено, що «держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування і діяльності судів, а для вирішення питань внутрішньої діяльності судів діє суддівське самоврядування. Відповідно до частини 1 статті 124 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (2016 рік) законодавець зазначає, що для вирішення питань внутрішньої діяльності судів в Україні діє суддівське самоврядування – самостійне колективне вирішення визначених законом питань суддями» [35].

На перший погляд, визначення, яке закладено в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» фактично повторюється в Конституції України, але, в даному випадку законотворець реально збільшує можливості функціонування суддівського самоврядування не тільки як колективне утворення, що реалізує внутрішні питання суду, а і як одного з гарантів права суддів на гідні умови функціонування суду.

Проаналізуємо визнвчення «самоврядування», «суддівське самоврядування», яке рекомендується у наукових просторах для подальшого детального дослідження та надання власного визначення.

На думку деяких вчених: «Самоврядування – це форма управління, за якого суспільство, певна організація, господарська чи адміністративна одиниця тощо мають право самостійно вирішувати питання внутрішнього керівництва» [17,с.192]. «Самоврядування – тип соціального управління, за яким суб'єкт та об'єкт управління збігаються» [15, с. 82]. «Самоврядування – право на внутрішнє управління своїми, місцевими силами» [19, с. 56].

Також, «під самоврядуванням розуміють автономне функціонування будь-якої організаційної структури (підсистеми), правомочне прийняти нею рішень щодо внутрішніх проблем, включення виконавців у процеси вироблення рішень; колективне управління; участь усіх членів організації, населення в роботі відповідного органу управління» [20,с.27].

Якщо звертатися до змісту поняття «суддівське самоврядування», то його, перш за все, слід розглядати як один із способів вираження права суддів на асоціації. Відповідно до норм Загальної декларації прав людини, особи, які являються працівниками органів судової влади мають право користуватися свободою слова, вступати до асоціацій, на вільне віросповідання на рівні із іншими громадянами. Але, керуючись такими правилами, вони зобов`язані поводитися відповідним чином, щоб зберегти шанування до своєї посади і забезпечити неупередженість і незалежність судових органів.

Так само у Декларації зазначається, що судді мають можливість збирати асоціації суддів та інші організації, вступати до них для захисту своїх інтересів, вдосконалення своєї професійної підготовки та щоб зберегти свою судову незалежність. Тому, в першу чергу, досліджуючи

дану проблематику, робимо відповідний висновок, що суддівське самоврядування є результатом реалізації суддями права на асоціації.

Отже, самоврядування - це вид управління, який відповідно науковим джерелам рекомендується сприймати як функцію високоорганізованих систем, що гарантує їхню структурну цілісність, підтримання режиму їхньої діяльності, сприяє досягненню визначеної мети.

Суддівське самоврядування – це незалежна форма організації та діяльності судової гілки влади і статусу суддів, яка виявляється у колективному розв`язанні фаховими суддями питань внутрішньої діяльності судів.

«Суддівське самоврядування – це створене на підставі закону об’єднання особливого роду – публічної корпорації, утворене шляхом участі суддівського корпусу в управлінні судами з метою вираження власних інтересів» [18,с.93].

У науковій літературі зосереджують увагу на такі ознаки суддівського самоврядування: «1) є публічною корпорацією суддів, на яку покладено державно-владні повноваження у сфері управління судами; 2) сформоване за професійною ознакою; 3) не є ланкою судової системи і не здійснює правосуддя; 4) утворюється внаслідок прямого припису законодавця із закріпленою в законі метою; 5) членство в суддівській спільноті є невід’ємним атрибутом статусу судді» [16, с. 43].

У процесі реформування судової влади статус суддівського самоврядування зазнав істотних змін. Аналіз попереднього Закону України «Про статус суддів» та чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів» дає підстави стверджувати, що законодавець значно розширив повноваження суддівського самоврядування.

Коліушко І. і Куйбіда Р. давали визначення, що «суддівське самоврядування було врядуванням голів суддів, які при цьому залежали

від Верховного Суду України і частково залежали від керівництва вищих спеціалізованих судів» [33].

1.2 Сучасні організаційні форми суддівського самоврядування

В результаті проведення Україною судової реформи, на меті якої була демократизація судової влади, необхідність привести національне законодавство до відповідності міжнародним стандартам, а також утвердити інститут суддівського самоврядування з ціллю забезпечити реальну незалежність суду та професійних суддів, гарантувати права суддів проявило позитивні аспекти, так і істотні недоліки в процесі їх діяльності.

Новизна інституту суддівського самоврядування, зміна законодавства, наявність безлічі питань, що стосуються функціонування органів суддівського самоврядування обумовлюють актуальність висвітленої теми. Відмітимо, що незважаючи на актуальність даної проблеми суддівського самоврядування, цей інститут ще недостатньо досліджений вітчизняними науковцями. Утворення системи суддівського самоврядування є досить новою проблематикою у сфері організації та діяльності судової гілки влади, як на теоретичному, так і на практичному рівні. Питання відносяться до подальшого дослідження як ролі зборів суддів, З'їзду суддів України, Ради суддів України, так і їх системи загалом, зокрема шляхом забезпечення професійних прав суддів. Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на меті якого є вирішення відповідних питань внутрішнього функціонування суду діє суддівське самоврядування України. [5].

Суддівське самоврядування функціонує у встановлених законом організаційних формах. З цього приводу у статті 124 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначає наступні організаційні форми суддівського самоврядування: «збори суддів; Рада суддів України та

З'їзд суддів України. Збори суддів функціонують на рівні місцевого суду, апеляційного суду і ВСУ» [5].

Даючи характеристику чинному та попередньому Закону України «Про судоустрій і статус суддів», слід зазначити фактичне дублювання щодо звітності як конференції , так і З'їзду суддів України. Але у зв`язку з наведеним не можна встановити змістовне навантаження та роль в діяльності суддівського самоврядування такого органу як конференція суддів.

Враховуючи це, законодавець закріплює за З'їздом суддів України "право заслуховувати інформацію Голови Державної судової адміністрації про організаційне , фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності органів судової влади» (п. 3 ч. 2 ст. 127 Закону Україні «Про судоустрій і статус суддів»), яким раніше була наділена конференція суддів. Зазначимо, що решта повноважень були виключені з норм чинного законодавства. З системи організаційних форм суддівського самоврядування, також були виключені ради суддів відповідних судів. На сьогоднішній день функціонує лише Рада суддів України [5].

В науковій літературі збори суддів відносять до форм безпосередньої демократії, для яких характерна колективна форма вирішення питання, що виникають у процесі їх діяльності. Законодавець у частині 1 статті 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» надає дефініцію: « збори суддів є зібранням суддів відповідного суду, на якому вони обговорюють питання внутрішньої діяльності цього суду та приймають колективні рішення з вищезазначених питань. Виключно голова відповідного суду наділений правом скликання зборів суддів за власною ініціативною або ж на вимогу не менше третини від загальної кількості суддів, які працюють у відповідному суді. Одночасно для участі у зборах суддів можуть запрошуватися працівники апарату суду, судді у відставці, представники громадськості і інші особи».

Деякі вчені піднімають питання щодо доцільності участі у зборах суддів, які перебувають у відставці. Зазначимо, що вони не лише мають підвищені соціальні та економічні пільги, але і зберігають статус судді. Зокрема, Кривенко В. В. вказує, що «необхідно враховувати, що перебування судді у відставці не повинно впливати на їх можливість зберігати зв'язки з колегами по службі і їх авторитет та набутий досвід може позитивним чином вливати на вирішення самоврядних питань» [44, с. 5].

Вважаємо, що завдяки такому підходу можливо полегшити вирішення ряду питань, які можуть виникнути у процесі роботи суду. Це може стосуватися проблем зі зборами суддів у судах з невеликою кількістю працюючих осіб, або ж тих, що відсутні у зв'язку з поважними причинами. У зв`язку з цим зазначимо. що необхідно строго регламентувати порядок участі усіх запрошених осіб у зборах суддів, особливо щодо участі суддів у відставці.

Законодавством України встановлена норма, що «у випадку запрошення суддів у відставці на збори суддів слід включити їх до числа осіб, що мають право на голосування і вирішального голосу на таких зборах. Збори суддів скликаються в міру необхідності, але не рідше одного разу на три місяці» (частина 3 статті 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [5].

Відмітимо, що закон виділяє таку форму безпосередньої демократії як збори Вищого спеціалізованого суду та Верховного Суду України. Але відносно скликання зборів суддів на вимогу не менше як третини від кількості працюючих суддів відповідного суду, слід зазначити, що на сьогодні не передбачено, у якому порядку буде відбуватися таке скликання. З огляду на те, що необхідно регламентувати як порядок скликання таких зборів, так і їх проведення. Підтримуємо пропозицію, що «збори суддів скликаються ініціативною групою у складі не менш як двох суддів. Збори суддів є повноважними за умови присутності не

менш як двох третин від кількості суддів, які працюють у цьому суді. Збори суддів уповноважені обговорювати питання, дотичні до внутрішньої діяльності суду або роботи суддів чи працівників відповідного апарату суду, і з цих питань приймаються рішення, що є обов'язковими для даного суду» [36,с.21].

В цьому контексті підкреслимо, що рішення, які прийняті на зборах суддів, є обов'язковими для суддів і працівників конкретного суду. Виконання рішень відповідного суду забезпечує голова суду. Збори суддів уповноважені визначити спеціалізацію суддів з конкретних категорій справ; приймати рішення як про обрання суддів на адміністративні посади, так і звільнення їх з цих посад; визначити рівень навантаження на суддів суду з урахуванням виконання ними адміністративних або інших обов'язків; заслуховувати звіти суддів на адміністративних посадах в цьому суді та керівника апарату суду. Перелік цих повноважень слід вважати невичерпним і збори суддів можуть здійснювати інші повноваження, передбачені цим Законом. Наприклад, це право обрання таємним голосуванням делегатів на З'їзд суддів України.

Згідно Ради суддів України законом встановлено «порядок скликання і проведення спільних зборів суддів місцевих загальних судів. Збори суддів ВСУ, вищого спеціалізованого суду (далі – ВСС) уповноважені затверджувати положення про апарат, структуру і штатний розпис апарату відповідного суду. У разі виникнення питань щодо діяльності суду, вони вправі звертатися з пропозиціями до органів державної влади і органів місцевого самоврядування, які в свою чергу зобов'язані розглянути ці пропозиції і надати відповідь по суті».

Окремо зазначається, що «збори суддів також в праві обговорювати питання, що стосуються практики застосування законодавства, розробляти пропозиції щодо вдосконалення відповідної практики та законодавства. На розгляд вищого спеціалізованого суду та

Верховного Суду України збори місцевих та апеляційних суддів мають право вносити відповідні пропозиції. Збори суддів вправі зменшити навантаження щодо розгляду справ на суддів, котрі обіймають адміністративні посади в суді, але не більше ніж на шістдесят відсотків порівняно з навантаженням інших суддів» (частина 8 статті 15 Закону Україні «Про судоустрій і статус суддів»).

Згідно статті 131 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» підкреслено, що «у період між з'їздами суддів роль вищого органу суддівського самоврядування виконує Рада суддів України» [5].

Нормативно - правову базу діяльності Ради суддів складає «Конституція України», Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Положення про Раду, рішення з'їзду суддів України, Регламент Ради суддів, інші нормативно-правові акти, міжнародні договори у порядку, встановленому законом. Звернемо увагу на те, що в змісті є застарілі положення, які потрібно привести у відповідність новому законодавству. Також, Регламент, як документ, який регулює порядок здійснення своїх повноважень Радою, на даний момент має статус проекту, що потребує подальшого затвердження. Законодавство дає дефініцію вищезазначеного органу. Правовий статус Ради суддів України можна тлумачити виходячи з повноважень, які закріплені законодавством України. Науковці конкретизують термін «рада» як колегіальний орган певної організації, установи чи сама організація, установа, що розпоряджається, керує ким-небудь (чим-небудь) або радить у чомусь.

Повноваження, якими володіє Рада суддів України, передбачені у п 5. ст. 131 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», які «стосуються організаційного забезпечення роботи суддів, правового і соціального захисту суддів та членів їх сімей, фінансових, кадрових питань та контролю за додержанням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів та інші повноваження, визначені законом» [5].

Сьогодні держава знаходиться у складному політичному становищі. Суди та судді перебувають під великим тиском та критикою як з боку державної влади, так і суспільства, що відповідно спричиняє негативний вплив на процес здійснення їх професійних обов'язків. Проведення люстрації, яка безпосередньо торкнулася і судової системи не дала тих результатів, на які громадське суспільство так розраховувало.

О. І. Сироїд зазначала, «що законодавство де-юре відповідає міжнародним стандартам і принципам верховенства права, але мало хто з представників влади має намір його виконувати. Рада суддів у Рішенні № 1 від 05 лютого 2015 р. висловила занепокоєння гострою критикою представників судової влади і позиціонує це як втручання у здійснення незалежного правосуддя, намагання схилити представників судової влади приймати рішення на користь тих чи інших осіб, порушення права на справедливий суд» [59 с. 84].

Вважаємо, що таке мислення і рішення є обґрунтованими у тій частині, що стосується фактів втручання інших гілок влади у процес здійснення суддями їх професійних обов'язків. Однак слід визнати, на наш погляд, зацікавленість та критику громадськості, враховуючи низький рівень довіри до представників судової влади, що був зумовлений , по-перше, корумпованістю, а по-друге, численними незаконними рішеннями суддів. Тому вважаємо доцільним, враховуючи міжнародні правові акти, створити посади речників судів чи комітетів з питань преси та зв'язків із громадськістю у сфері судової влади або при радах суддів чи інших незалежних органах влади .

Отже, на підставі вищесказаного можна зазначити , що статус Ради суддів України перебуває в процесі реформування і необхідно враховувати рекомендації міжнародних організацій та вітчизняних науковців з метою дотримання демократизації системи судових органів та відновити довіру громадськості до судової влади.

Наразі, згідно законодавства «залишено лише первинну ланку суддівського самоврядування – це збори суддів, Раду суддів України та з'їзд суддів України» (частина 1 статті 125 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [5]. Венеціанська комісія багато разів висловлювала свої зауваження відносно неефективності правового статусу надмірно розгалуженої системи суддівського самоврядування. Підкреслимо, що ці зауваження в першу чергу стосувалися не так самої системи, як неефективності правового статусу органів, які фактично дублювали свої повноваження. Але законодавець дав роз`яснення щодо пропозиції міжнародних експертів досить погано. На нашу думку необхідно реформувати як систему органів суддівського самоврядування, так і надані їм повноваження. Це забезпечить їх ефективне функціонування та більше важелі впливу на прийняття рішень. На сьогодні дані органи хоч і функціонують, але де факто не можуть ефективно впливати на вирішення питань, що стосуються як питань судової діяльності, так і законодавчої сфери.

Зокрема, слушно вказує М. І. Ставнійчук: «для встановлення справді незалежної судової системи, створення можливостей саморегуляції у демократичний спосіб важливим є питання ефективності суддівського самоврядування» [60, с. 43].

На основі результатів дослідження, які були проведені у першому розділі, можна дійти до таких висновків:

Встановлено, що ефективність реалізації професійних прав суддів залежить від історичних аспектів та традицій, політичного режиму держави, форми державного правління, особливостей як побудови, так і функціонування системи судових органів, правосвідомості громадянського суспільства тощо.

Дослідження етапів становлення інституту суддівського самоврядування дало змогу з`ясувати, що звуження організаційних форм суддівського самоврядування стало виправданим кроком на шляху до

підвищення ефективності забезпеченні професійних прав суддів. Встановлено, що наразі, не дивлячись на законодавчі зміни, існує реальна проблема з невизначеністю статусу Вищої Ради правосуддя, оптимізації ефективної системи суддівського самоврядування та імплементації міжнародних стандартів у вітчизняне законодавство.

Реалізація реального права громадян на справедливий суд можлива дійсно лише за умови забезпечити належну правову охорону та захист професійних прав суддів.

Професійні права суддів України - це можливості (свободи), якими володіють професійні судді, що закріплені їх спеціальним статусом та видом діяльності, визначених чинним законодавством України.

На основі аналізу нормативно - правових джерел та практики встановлено, що забезпечення реальної самостійності судів та незалежності суддів забезпечується такими конкретними напрямами адміністративної управлінської діяльності органів суддівського самоврядування: функція контролювання (забезпечує те, щоб фактичні дані роботи найбільше відповідали очікуваним), планування (визначає напрямок та стан системи органів суддівського самоврядування), організація роботи (базується на категоріях: повноваження; відповідальність; делегування), координація).

РОЗДІЛ 2
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІВ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

2.1 Система суддівського самоврядування в країнах Європейського Союзу

Сьогодні Україна рухається в напрямку євроінтеграції. Наше суспільство, котре постійно бажало демократію, котре просякнуте духом свободи та пануванням прав та свобод, завжди імпанувало принципам права ЄС, котрі встановлювали головні засади даної правової системи.

Країнами-членами Європейського Союзу є 28 держав, до них належать: Австрія, Бельгія, Болгарія, Кіпр (грецька частина), Чеська Республіка, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція, Велика Британія та Північна Ірландія, Хорватія. Країни-кандидати: Македонія, Туреччина.

Розглядаючи суддівське самоврядування, то можна помітити, що його моделі не подібні одна до одної, це залежить від політичної та правової системи країни. Основоположними формами таких систем є модель країн англо-саксонського та романо-германського типів.

Політична та правова система англосаксонського типів основується на засадах прецедентного права. Що до англосаксонської моделі, то їй характерна наявність двох типів норм права: законодавча та прецедентна. Певна частина конкретної судової справи є прецедентом.

Згідно до «статей 7 та 8 Загальної Декларації прав людини всі люди є рівними перед законом, мають право на їх рівний захист, а також право на ефективне поновлення у правах компетентними національними

судами в разі порушення їх основних прав, наданих їм конституцією або законом» [1].

Самостійність суддів спричиняє укріплення та зміцнення верховенства права та протекцію свободи осіб в демократичних державах. Дієве зміцнення правосуддя на пряму залежить від професійного рівня та самостійності суддівського корпусу. А. Георгіца наголошую, що «судову владу не можна ототожнювати із судовою системою, зокрема судами» [22, с. 32].

Якщо аналізувати практику, то судова влада існує і поза межами суду, тож вона здатна за допомогою власних можливостей мати вплив на інші типи влади, суспільство та в цілому на кожну людину. Практика свідчить про те, що судова влада та сам суд не здатні існувати одна один без одного.

Необхідно зазначити, що самоврядування судів має достатній вплив на ефективність здійснення вирішення питань, щодо забезпечення прав суддів та на правосуддя загалом, адже гарантує незалежність носіїв судової влади від будь-якого впливу.

Важливо наголосити на тому, що під час добору суддів вирішальне значення має суддівське самоврядування, адже у більшості європейських держав вони мають значні повноваження що стосуються кадрових питань та дисциплінарної відповідальності суддів. Вчені інституту суддівського самоврядування переконані на тому, що «суддівське самоврядування існує у всіх демократичних державах і є невід'ємною частиною незалежної судової системи, але попри це обсяг і структура суддівського самоврядування вирізняється значною «строкатістю».

Якщо розглядати основні види моделей суддівського самоврядування, то вони поділяються на дві основні категорії. Перша категорія – це континентальний тип (Франція, Італія) та друга – англо-саксонська (Англія та США).

Ми переконані, що важелями впливу та встановлення ролі та місця суддівського самоврядування в механізмі органів судової гілки влади є історичні та національні традиції держав.

Багато вчених наголошують на тому, що нині присутня тенденція встановлення правового інституту суддівського самоврядування. Якщо проаналізувати положення актів законодавства зарубіжних країн, то можна зробити висновок, що суддівське самоврядування має компетенцію управляти галуззю юстиції та представляю собою органи зі спеціальним статусом, котрі належать до судової гілки влади, хоча і не мають судові повноваження.

Вчений І. Назаров відомий дослідами органів суддівського самоврядування, серед них він виділяв такі конкретні органи суддівського самоврядування (національні та історичні традиції певних країн: «Вища рада магістратури – у Франції, в Італії, Португалії, Молдови; Вища рада юстиції (правосуддя) – в Албанії та Бельгії; Генеральна рада судової влади – в Іспанії; Вища Рада суддів і прокурорів – в Туреччині; Вища судова рада – в Болгарії; Державне судове віче – в Хорватії; Національна рада юстиції в Угорщині тощо)» [52, с. 85].

В свою чергу О. Коротун зовсім не погоджується з думкою І. Назарової, адже конституції іноземних країн не володіють чітким виокремленням органів суддівського самоврядування. Вчена О. Коротун наголошує на тому, що дані органи можна трактувати як органи суддівського самоврядування виключно умовно [37,с. 18].

Проводячи дане дослідження, було виявлено аналогічну ситуацію, котра пов’язана з повноваженнями, якими володіють органи суддівського самоврядування, вони часто зосереджуються у специфічних органах судової влади. Зважаючи на це, ми цілком погоджуємось із думкою І. Назарова, в частині аналізу типових органів

суддівського самоврядування, адже вони володіють повноваженнями, котрі і є суттю суддівського самоврядування.

Судова система Великої Британії має ієрархічну структуру. «Ієрархія судових органів поширює свою юрисдикцію на всю територію Об'єднаного Королівства і вищих судів, що діють тільки на території Шотландії, Північної Ірландії, Уельсу та Англії. Суддівського самоврядування як окремого інституту в Великій Британії немає. Та кадровими повноваженнями наділений Лорд-канцлер. Призначення здійснюється не на конкурсній основі, а за порадою комісії, яка є при Лорд-канцлері, однак склад цієї комісії не розголошується. До повноважень Лорд-канцлера разом із міністром внутрішніх справ також входить утворення спеціальних комісій, що контролюють діяльність суддів спеціального судочинства у справах судів спеціального судочинства. До такої комісії входить 10-15 членів».

Досить розповсюджена думка про те, що дана модель є досить ефективною, зважаючи на становище судочинства Великої Британії. Та, не зважаючи на це, судова система діє на основі режиму монархії, це спричиняє створення принципів організації зовнішньої та внутрішньої роботи судових органів. Держаною-засновницею ЄС є Німеччина, це підвищує інтерес до більш глибокого дослідження її інститутів права, а особливо – суддівського самоврядування. Ганс_Отто Бартельс зазначає, що «визначення основ побудови судової влади і принципи незалежності суддів є основою не лише теорії держави і права, конституційного права, а і європейськими стандартами побудови судової влади» [19, с. 56].

Німецький законодавець закріпив гарантії, котрі стосуються самостійності та незалежності содової влади. Суддя не може отримувати та виконувати вказівки під час того, як здійснює судочинство, також неможливе будь-яке втручання, котре може вплинути якимось чином на перебіг повноваження.

Якщо суддя переконаний в тому, що на його права хтось посягнув, він може звернутися до суду у справах суддівської служби («дисциплінарний суд»).

Принцип незалежності закріплений у статті 97 Основного Закону ФРН. «Судді мають право бути впевненими у тому, що прийняття непопулярних рішень не впливатиме жодним чином на їх права та інтереси».

Актуальною практикою для України є змога звертатись до суду з питань порушення професійних прав суддів. Саме тому і пропонується створити дисциплінарний підрозділ у сфері питань служби суддів. Проаналізувавши українське законодавство, можна зробити висновок, що у суддівського самоврядування відсутні важелі впливу за умови порушення професійних прав суддів. Загалом, саме поняття «суддівське самоврядування» не зазначене як в Законі ФРН «Про суддів», так і в інших законах федерації. Разом з цим варто зазначити, що це не виключає можливість участі представницьких суддівських органів під час вирішення питань щодо управління у галузі забезпечення і організації професійної діяльності суддів [17с.21].

В параграфі 49 Закону ФРН «Про суддів», «передбачається створення специфічних суддівських органів. Першим з них є Президіальна рада. Цей орган безпосередньо приймає участь при призначенні суддів і створюється при кожному федеральному суді» [17,с.22].

Для того, щоб провести конкурс для обрання на суддівську посаду, залучають Міністра юстиції ФРН, представника від судів земель та представника органів суддівського самоврядування. Утворення представницьких органів встановлюється «параграфом 49 вказаного Закону. Такими органами є: Президіальна рада і Рада суддів. Президіальна рада бере безпосередню участь при призначенні суддів і діє при федеральному суді. Рада суддів створюється в кожному

федеральному суді задля вирішення питань, що мають загальний та соціальний характер» [14,с.22]. Необхідно підкреслити, що Закон ФРН «Про суддів» не визначає завдання Ради суддів.

Законом ФРН «Про організацію суду» [17, с. 11] встановлюється утворення Президії суду. До її повноважень належить утворення складу колегії суду, розроблення порядку заміщення суддів, котрі відсутні та розподіл їх обов'язків. Варто зазначити, що цей орган не має представницький характер.

Для того, щоб забезпечити незалежність даного органу, було встановлено положення про те, що він має на п'ятдесят відсотків складатися з суддів, котрі є обраними колегами, використовуючи методи, котрі забезпечують широке представництво суддів [31,с.33].

Аналізуючи вищеперераховане, можна стверджувати, що процес утворення органів (наприклад, Вища рада магістратури) відтворює умови для становлення суддівського самоврядування.

Згідно статті 64 Конституції Франції «Вища Рада магістратури уповноважена допомагати Президентові як гарантові незалежної судової влади, але фактично Рада магістратури Франції здійснює адміністративне керування судами» [11].

Варто зазначити, що права Вищої ради магістратури Франції по відношенню до суддівського корпусу було розширено у сфері надання пропозиції кандидатур на посади голів судів першої інстанції.

Що ж стосується призначення прокурорів, то Рада отримала право давати висновки консультативного характеру щодо кандидатів на посади. В свою чергу, Вища рада магістратури має почесний статус гаранта самостійності судової влади та унітарності суду. Сама ж діяльність суду здійснюється у формі відкритого пленарного засідання, на якому Вища рада магістратури ухвалює рішення щодо проблемних питань, які пов'язані зі суддівською етикою та низки інших питань, котрі відносяться до суддівської етики та інших питань, котрі

стосуються діяльності механізму юстиції при зверненні Міністра юстиції до неї.

Обов'язково кожен рік публікується звіт про діяльність за кожним напрямком діяльності Вищої ради магістратури Франції Вища рада магістратури Франції, розробляються та оприлюднюється зобов'язання щодо прокурорської та суддівської етики. Переконані, що це є досить позитивний досвід відкритості та доступності звітів роботи Вищої ради магістратури, можливе, що цілком доречно запровадити такі повноваження і для З'їзду суддів України, який має статус вищого органу суддівського самоврядування для вирішення проблемних питань, котрі виникають під час того, як функціонують органи суддівського самоврядування нижньої ланки.

На теперішній час Вища рада магістратури має наступні повноваження: «внести пропозиції кандидатів на посаду суддів, перших президентів апеляційного суду та трибуналів; провести перевірки, опитувати та вивчати справи; заперечувати та відкликати інноваційні пропозиції; робити висновки рекомендаційного характеру для проектів пропозицій; розглядати повідомлення про факти, котрі потребують дисциплінарного провадження стосовно магістратів; приймати постанови щодо дисциплінарної відповідальності» [11].

Базою кадрового забезпечення суддівського корпусу Франції є іспит. Діє спеціальна підготовка кадрів, які вдало склали екзамен або вже мають необхідно кваліфікацію (науково-педагогічний чи професійний досвід).

Аналізуючи діяльність та устрій Вищої ради магістратури Франції, можна стверджувати, що сьогодні діють органи суддівського самоврядування в країнах ЄС, їх досвід ми можемо активно використовувати для проведення реформ українського законодавства та ефективного захисту прав та інтересів суддів.

До позитивних рис системи французького суддівського самоврядування можна віднести те, що Вища рада магістратури має реальні важелі впливу, усуває змогу отримати посаду судді некомпетентним та недосвідченим кандидатам. Сама ж Вища рада магістратури сформована з двадцяти чотирьох членів: Президента, голови Касаційного суду, Генерального прокурора, семи осіб, котрих обирають судовими органами; чотирнадцяти осіб, котрих обирають касаційний суд та трибунал [11].

Вища рада магістратури має право: надавати статус суддям-магістратам; здійснювати службове переміщення суддів магістратів; призначати та відкликати віце-преторів, консиліаторів та їх заступників; подавати кандидатури на призначення суддів Касаційного суду; надавати компенсації та субсидії суддям-магістратам та членам їх сімей.

Якщо провести аналіз словацького та українського законодавств, можна зауважити, що нині у цих країнах є багато подібних проблем у сфері судочинства, особливо це стосується дієвості забезпечення принципу самостійності та незалежності судів та суддів. У Словаччині саме Судова рада виконує роль суддівського самоврядування.

Досить актуальним питанням залишається визначення органів юстиції основоположним елементом у механізмі органів суддівського самоврядування.

Реформуючи судову гілку влади, Словацька Республіка в першу чергу утворила Судову раду, котра виключно декларативно забезпечувала самостійність суду та суддів, це відбувалось через політизованість усієї судової системи.

Поступово законодавець відкрив усі рішення, які приймає Судова рада та надав повний доступ до матеріалів, що відносяться до суддів. Словацький експерт П. Жилінчик запевняє, що «сонячне світло є найкращим “дезінфектором”» [9].

До того ж судді були зобов’язані оприлюднювати власні майнові декларації та інформувати про родинні зв’язки у судовій системі. Звичайно, спочатку такі зміни викликали шквал емоцій серед суддів.

Варто зробити висновок про те, що Україна сьогодні проходить подібний шлях, переживає такі ж проблеми, як і багато країн Європи. Та ці держави гідно подолали цей шлях та впровадили позитивні зміни у суддівське самоврядування.

Шкода, але сьогодні не можна стверджувати, що положення Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [6] та Закону України «Про Вищу раду юстиції» [12] не в повній мірі відповідають положенням міжнародного характеру. Сьогодні учасниками процесу створення професійної суддівської гілки влади беруть участь : Верховна Рада України, Президент України, Вища рада юстиції, Вища кваліфікована комісія суддів України та Національна школа суддів. Це забезпечує якісне проходження відповідної підготовки кандидатів на суддівську посаду.

2.2 Правове регулювання суддівського самоврядування в країнах СНД

Радянська епоха, серед головних ознак якої був тоталітаризм, без сумніву позначився на розвитку правових інститутів нашої держави. Щоб краще зрозуміти умови, в яких розбудовувались правові інститути в цей період, необхідно дослідити сутність поняття «тоталітаризм» та основні керівні положення, на базі яких функціонували країни в рамках цього періоду.

Тоталітаризм – є своєрідною формою організації суспільства, основною ознакою якої є всебічне панування держави, ліквідація конституційних гарантій прав і свобод людини та громадянина шляхом

застосування впливу на населення, насилля та інших незаконних методів, а також цілком

Тоталітаризм – це своєрідна форма організації суспільства, що характеризується всебічним пануванням держави, ліквідацією конституційних гарантій прав і свобод особи за допомогою насильства, впливу на населення та інших незаконних методів та остаточно пригнічує усі можливі прояви незгоди населення.

В період радянського панування про інститут суддівського самоврядування формально не могло йти мови. Оскільки такий інститут мав суперечності із засадами усестороннього контролю та ідеєю соціалістичних держав.

В країнах СНД розвиток судової системи здійснювався у схожих історичних умовах і тенденція створення суддівського самоврядування в них дуже схожі. В цьому полягає доцільність дослідження моделей суддівського самоврядування в цих країнах.

Угода про створення Співдружності Незалежних Держав (СНД) була підписана у 1991 році. Це стало фактичним кінцем існування СРСР як суб’єкта міжнародного права. На сьогоднішній день до країн СНД входять: Узбекистан, Молдова, Вірменія, Азербайджан, Туркменістан, Казахстан, Таджикистан, Киргизстан.

Відповідно положень до Глави п’ятої під назвою «Суд» поняття суддівського самоврядування прямо не зазначається. Однак, стаття 109 основного закону передбачає, що саме «судам належить судова влада у Білорусії» [25, с.11].

Проте, проаналізувавши основний закон Білорусії, можна зробити висновок, що судова гілка влади в цій країні не є цілком самостійною, фактично ж вона піддається впливу як з богу голови держави, тік і інших інституцій.

Конституція Російської федерації передбачає положення, що правосуддя можуть здійснювати тільки суди, судді є незалежними і

можуть підкорятись лише Конституції РВ та федеральним законам. Окремих норм, які вказують на існування інституту суддівського самоврядування основним законом РФ не передбачено [25, с. 13].

Проаналізувавши положення законодавства цієї країни, можна зауважити, що інститут суддівського самоврядування тут представляється Всеросійським з'їздом суддів. Між з'їздами роль цього інституту виконує Рада суддів РФ, а також збори суддів Вищого арбітражного суду і Верховного суду Росії. Поняття «магістратура» наближено до поняття «суддівське самоврядування».

Основним законом Азербайджану зазначено, що ця країни є: «правовою, демократичною, світською та унітарною республікою» [38].

Відповідно до статті 7 Конституції Азербайджанської республіки: «судова влади у країні здійснюється виключно судами [38]. Незалежність суддів визначається статтею 127 цього Закону і зазначає, що вони є незалежними, можуть підкорятися лише Конституції і законам, незмінно протягом всього терміну своїх повноважень.

З часу здобуття незалежності цією країною значно збільшилась законодавча база, яка здійснює регулювання суддівської діяльності. Були прийняті закони «Про суди і суддів», «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів».

Відповідно до зазначених законів формування суддівського корпусу здійснюється судовою гілкою влади через суди і органи самоврядування суддів.

Компетенцію суддівського самоврядування складають: організація підбору кандидатів на посаду суддів, надання рекомендацій щодо призначення на посади, здійснення оцінки діяльності суддів, притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, їх звільнення з посад.

Виборчий Комітет суддів здійснює прийом документів від кандидатів на суддівські посади, організацію та проведенням письмових

та усних іспитів, навчальних курсів для кандидатів, визначає професійну відповідність кандидатів на конкурсній основі [38].

У Республіці Казахстан діють комісії суддівської етики, мета діяльності яких полягає у розгляді питань порушення етики поведінки суддями. Частина 1 статті 82 Конституції цієї країни визначає, що: «незалежність судів забезпечує їх організаційну самостійність, яка реалізується через ефективне функціонування суддівське самоврядування». Частина 3 цієї ж статті передбачає, що у судах відповідно до конституційного закону можуть бути утворені судові колегії.

Звернемося до досвіду Литви у цьому питанні. Литовське законодавство визначає: «самоврядування як право та реальну можливість суддів та судів згідно Конституції Литовської Республіки та інших Законів самостійно і вільно вирішувати ключові питання, що стосуються функціонування судів» [9].

Литовська модель суддівського самоврядування передбачає існування колективного органу судового управління. Більшість від складу цього органу займають представники суддівського корпусу, проте частину членів призначає парламент, а представники виконавчої влади набувають членство у цьому органі такий статус за посадою у виконавчому органі влади.

Враховуючи вищезазначене, у звичному розумінні поняття «самоврядування», у цьому випадку не пов’язується лише з суддями, не всі члени представницького органу є суддями. У Литві йдеться мова про самоврядування «судів», а не «суддів»

Стаття 10 закону «Про суди» містить положення, що: «незалежність судів визначає їх організаційну самостійність, яка реалізується через самоврядування судів»[9]. Також підкреслюється, що: «самоврядування судів ґрунтується на представництві, виборності, підзвітності його виконавчих органів, а також на відповідальності

органів самоврядування судів за належне виконання доручених функцій» [9].

Стаття 113 Закону «Про суди» судове самоврядування: «як право і реальну можливість суддів, судів відповідно до Конституції і законів республіки вільно та самостійно, під свою відповідальність, вирішувати питання діяльності судів» [9].

Суддівське самоврядування передбачає і гарантії щодо незалежного забезпечення судової діяльності. Вони реалізуються на практиці через механізми формування і використанні бюджетів судів.

Статтею 120 цього ж Закону передбачено розгляд Судовою радою і внесення пропозицій щодо проектів бюджетів судів до уряду [9]. Цей же Закон встановлює заборону на погіршення матеріально-технічної та фінансової умови діяльності судів. Тільки Сейм має право на перегляд фінансових та матеріально-технічних умов діяльності судів у випадках погіршення становища держави. Судовою радою розглядаються та вносяться пропозиції Урядові стосовно бюджету судів. Тобто можемо зауважити, що гарантії фінансового та матеріального забезпечення судів у цій країні знаходяться на відповідному. Такий досвід може стати корисним для вітчизняної практики.

О.М. Коротун зауважує, що: «концепція викладу законодавчих положень стосовно поняття судового самоврядування є більш вдалою, ніж визначення поняття в українському законодавстві» [38, с.123]. Обґунтовуючи свою позицію, автор говорить, що правильнішим є підходи до висвітлення діяльності судового самоврядування у Литві через відповідність її Конституції та інших законів. В той же час українським законодавством розкривається зміст суддівського самоврядування через вирішення питань внутрішньої діяльності судів.

Проаналізувавши норми законодавства Вірменії, можна стверджувати, що так, як і у більшості країн колишнього СРСР, правосуддя тут здійснюють тільки суди відповідно до Конституції та

інших законів. Конституцією гарантується незалежність судової гілки. Під час здійснення правосуддя судді є цілком незалежними та можуть підкорюватись лише положенням Конституції та законів Вірменської Республіки.

Вартими уваги є положення статті 94 Конституції Вірменії щодо особливостей втілення принципу незалежності через висвітлення процесу призначення суддів звичайного та Конституційного суду Вірменської Республіки, а також особливостей правового статусу суддів, порядку формування суддівського складу, безпосередньої діяльності судів.

Відповідно до статті 95 основного закону Вірменії Рада правосуддя у порядку, встановленому чинним законодавством, має повноваження:

- «складати та подавати на затвердження Президенту Республіки список кандидатів на посаду судді і списки стосовно службового просування суддів, на підставі яких здійснюються призначення;
- надавати висновок щодо представлених кандидатур на посаду судді;
- пропонувати кандидатів голів та суддів Касаційного Суду, також його палат, голів Апеляційного Суду, голів судів першої інстанції і голів спеціалізованих судів;
- за запитом Президента Вірменської Республіки висловлювати думку стосовно питань щодо помилування;
- притягувати суддів до дисциплінарної відповідальності;
- представляти Президенту Вірменської Республіки пропозицію щодо припинення повноважень судді, щодо надання згоди на арешт відповідного судді, залучення його в якості обвинуваченого або ж його притягнення до адміністративної відповідальності у судовому порядку»[13, с.22].

Проаналізувавши досвід країн СНД щодо формування моделей суддівського самоврядування, можемо зробити висновок, що процес становлення цього інституту та порядок його формування в них є схожим.

Період панування радянського ладу не сприймав існування інституту суддівського самоврядування. Радянська державна модель не передбачала механізму поділу влади на відповідні ланки. Процес започаткування інституту суддівського самоврядування в цих країнах був супроводжений створенням відповідної законодавчої бази.

РОЗДІЛ 3
ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1 Концептуальні засади розвитку правового статусу суддівського самоврядування

Самостійність судової гілки влади має вагоме значення у механізмі реалізації неупередженого, дієвого та справедливого правосуддя та встановлення довірливого відношення народу до суду. Коли існував СРСР, чисельність звернень до суду була майже мінімальною, це пов’язане з політичним тиском на суспільство зі сторони держави.

Після набуття Україною незалежності та самостійності, було здійснено ряд численних змін в законодавстві держави. Та не зважаючи на це, дієва модель самоврядування суду як головної запоруки та гарантії протекції прав суддів має багато суперечностей, через це існує великий інтерес для подальших досліджень положень як українського, так і зарубіжного досвіду для подальшого удосконалення теперішнього законодавства української держави.

На теперішній час не існує основоположного та повного дослідження концептуальних принципів та засад у правовій літературі, котре стосується юридичного статусу та діяльності органів судового самоврядування, враховуючи досвід міжнародних європейських країн та можливих перспектив реалізації основоположних положень в українському законодавстві.

Україна отримала незалежність у 1991 році, починаючи з цього дня держава обрала дорогу активної демократизації державних органів та суспільства в цілому.

Бути учасниками Ради Європи можуть лише ті країни Європи, котрі приймають та відповідають принципам верховенства права, основних прав та свобод людини.

Аналізуючи судову практику, Україна є лідером серед країн, котрі найбільш часто звертаються до Європейського суду з прав людини. Ця статистика є свідченням того, що існують значні правові недоліки у діяльності судових органів України та регулярні порушення основоположних прав і свобод громадянина.

Реалізація явища суддівського самоврядування в державі постало важливим етапом до самостійності судової гілки влади.

Проаналізувавши велику кількість міжнародних документів, необхідно зробити висновок, що згідно європейських доктрин, суддівське самоврядування має наступні повноваження: призначення на посади суддів, кар'єрне зростання, оцінювання кваліфікацій суддів, розв'язання питань, котрі стосуються дисциплінарної відповідальності та професійної етики суддів, вдосконалення знань суддів, контролювання окремим бюджетом, управління та адміністрація судами, відповідальність кожного судді перед суспільством та постійна звітність. [13, с.32].

Вважаємо, що необхідно більш детально проаналізувати трактування поняття «концепція» та основні типи концепцій українського суддівського самоврядування. «Концепція – це механізм поглядів на процеси та явища в природі та суспільстві» [14,с.96].

Основоположні принципи вдосконалення суддівського самоврядування – це принципи головних концепцій даного самоврядування, котрі застосовуються для того, щоб відреформувати та вдосконалити теперішню судову систему [15,с.54].

Аналізуючи різноманітні системи суддійського самоврядування країн Європейського Союзу та СНД, у тому числі і Україну, необхідно

виділити наступні три моделі механізму суддівського самоврядування (рис.3.1).

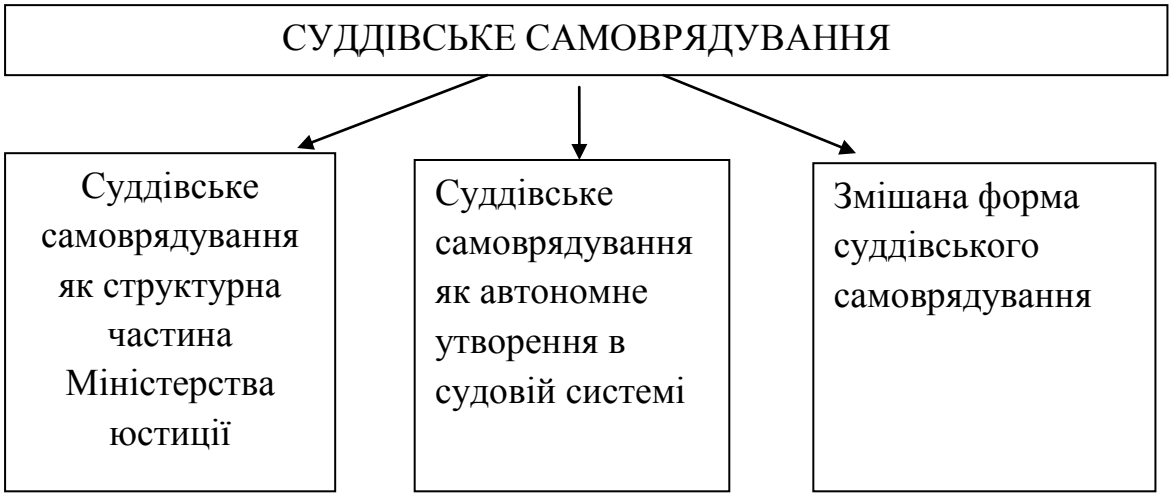

В «Європейській хартії про статус суддів» можна побачити положення, котре вказує на те, що основні засади статусів суддів встановлюються відповідно до внутрішніх норм на найвищому рівні [16,с.22].

Згідно до «статті 130 Конституції України», «статті 17 та 124 Закону України «Про судоустрій і статус суддів України» суддівське самоврядування має влив на з'ясування ряду питань внутрішньої діяльності судів для подальшого забезпечення цілісності судів загальної юрисдикції.

Необхідно зауважити, що на правовому рівні суддівське самоврядування цілком відповідає тим вимогам, котрі встановлені та регламентовані міжнародними правовими актами. Досить важливим є те, що «Європейська хартія про статус суддів» не має чітких положень, котрі визначають те, якими мають бути органи, котрі реалізовують та забезпечують організацію діяльності судів всередині і гарантують їх незалежність, а виключно загальні напрями для встановлення відповідного механізму та їх повноваження.

Зважаючи на аналіз останніх тенденцій, необхідно зазначити, що с початку XX сторіччя, в межах простору ЄС характерним є делегування

функцій та повноважень суддівського самоврядування від Міністерства юстиції до відповідних спеціальних органів, котрі відносяться до органів суддівського самоврядування.

Через проведення низки реформ судових систем, держави відмовились від першої моделі суддівського самоврядування та перейшли до другої (рис. 3.1), відповідно до якої суддівське самоврядування виступає автономним та незалежним колегіальним органом. У кожній країні дані органи називаються по-різному. Ганс-Отто Бартельс, котрий є Президентом Суду федеральної землі Нижня Саксонія, м. Аухріх Німецька наголошує, що «судова система як така, що забезпечує правосуддя в державі, має давні традиції і тривалу історію становлення. Її досвід може стати в нагоді молодим демократіям, до яких належить Україна. Цей досвід підтверджує, зокрема, загальновизнану тезу про те, що запорукою правосуддя у правовій державі є незалежність судової влади, яка реалізується насамперед у незалежності суддів» [17, с. 109].

В деяких федеральних землях Німеччини для того, щоб призначити суддів та адміністративних посадовців в суді функціонують «колегіальні органи – комітети для призначення суддів». Саме у Німеччині парламент наділений повноваженнями обрати суддів Федерального суду.

Що стосується посад адміністративних, то необхідно проголошувати про публічних та відкритий конкурс, кожен учасник має право звернутися до адміністративного суду, якщо виникає спір щодо кандидата на посаду. Впливати на діяльність суду Міністерство юстиції не взмозі.

Взагалі, самоврядування судів Німеччини необхідно віднести до другого виду суддівського самоврядування. Головною ціллю даних органів є створення професійного суддівського корпусу.

Проаналізувавши чинне українське законодавство, прослідковується досить неоднозначна ситуація, адже згідно «Закону України «Про судоустрій статус суддів» [34,с.99], діє суддівське самоврядування, яке реалізує свої повноваження через: з'їзд суддів, раду суддів та збори суддів.

Вищеперераховані органи мають перелік повноважень, котрі регулюють вирішення ряду питань діяльності суду всередині, до них відносяться наступні: організаційне забезпечення суду та суддівська діяльність, соціальне забезпечення суддів та членів їх сімей та решта проблемних питань, котрі не стосуються вчинення правосуддя [34,с.86].

Згідно до «ч. 4 ст. 113 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» до завдань суддівського самоврядування належить вирішення питань щодо: забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади; зміцнення незалежності судів, суддів, захист від втручання в їхню діяльність; участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за додержанням установлених нормативів такого забезпечення; вирішення питань щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах у порядку, встановленому цим Законом; призначення суддів Конституційного Суду України; призначення суддів до складу Вищої ради юстиції та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в порядку, встановленому законом» [6].

Необхідно наголосити на тому, що головними задачами суддівського самоврядування виступають створення професійного корпусу суддів та реалізація захисту ряду суддівських професійних прав та інтересів. Нині є значне проблемне питання, котре стосується трактування та роз'яснення статусу Вищої Ради юстиції, навіть не зважаючи на делегування повноважень, котрі відповідають усім міжнародним стандартам та окремим органам суддівського самоврядування.

Варто зазначити, що дванадцять членів формують Вищу раду юстиції. «Верховна Рада України, Президент України, з'їзд суддів України, з'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ призначають до Вищої ради юстиції по три члени, а всеукраїнська конференція працівників прокуратури – двох членів Вищої ради юстиції. До складу Вищої ради правосуддя входять за посадою Голова Верховного Суду України, Міністр юстиції України, Генеральний прокурор України. Враховуючи діючий стан функціонування органів суддівського самоврядування цілком логічним, вважається, віднести Україну до змішаної моделі суддівського самоврядування і постане низка питань щодо ефективності такого вибору» [12].

Розглядаючи змішану модель суддівського самоврядування, варто взяти до увагу слова Д. Оберто, котрий є заступником генерального секретаря Міжнародної асоціації суддів, він переконаний, що «суддівське самоврядування повинно забезпечуватись Вищою радою юстиції».

Зважаючи на міжнародні стандарти, орган, котрий реалізовую суддівське самоврядування, має буди незалежним та автономним від адміністративних органів і уряду.

3.2 Удосконалення системи суддівського самоврядування в Україні (в контексті забезпечення професійних прав суддів)

Як вже було наголошено, Україна від часу набуття незалежності прагнула до європейських стандартів життя і функціонування влади зокрема. Судова гілка влади не була виключенням. Для реалізації Україною умов євроінтеграції, був прийнятий Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», що «передбачає не тільки

адаптацію вітчизняного законодавства, а й утворення відповідних інститутів та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворчості і правозастосування» [4].

Наразі держава знаходиться в складному економічному та політичному стані у зв’язку з військовими діями, потребує реформування судової влади як головну гарантію прав і свобод людини і громадянина. Корумпованість і необ'єктивність рішень судів, як вже зазначалося, викликає значне занепокоєння та обурення з боку суспільства та бажання реформувати систему.

Відмітимо, що тільки впроваджуючи прозорі принципи незалежності, справедливості та неупередженості правосуддя, можливо створити таку систему органів суддівського самоврядування, які б давали можливість забезпечити ефективне судочинство та діяльність справедливих, неупереджених суддів. Це викликає підвищений інтерес щоб дослідити міжнародно-правові акти з метою проведення реформи діючого законодавства та ефективної перебудови стилю функціонування судової гілки влади. Крім того необхідна розробка конструктивних рекомендацій щодо формування ефективної системи суддівського самоврядування.

Пропонуємо більш детально розглянути джерела міжнародного права, дослідити основи функціонування суддівського самоврядування, вимоги до побудови системи органів суддівського самоврядування з метою використовувати в подальшому позитивний досвід функціонування суддівського самоврядування зарубіжних країн. Відмітимо, що незважаючи на наявність напрацювань науковців у сфері діяльності суддівського самоврядування на сьогодні «відсутнє комплексне дослідження системи органів суддівського самоврядування в контексті євроінтеграційних процесів та забезпечення професійних прав суддів. Україна на сьогодні проходить шлях адаптації до стандартів Європейського Союзу» [18,с.2-8].

Законодавство, що регулює особливості побудови і функціонування судової системи України не стало виключенням. А суддівське самоврядування є головною гарантією для забезпечення такого основоположного принципу демократичного типу функціонування влади як незалежність суддів. Це викликає необхідність його змістовного дослідження і побудови такої системи органів суддівського самоврядування, яка б відповідала нормам міжнародного законодавства, і максимально захищала професійні права суддів. Крім цього вона може забезпечувати законні права громадян.

У п. 1.3. Європейської хартії про закон «Про статус суддів» (Хартія, Міжнародний документ від 10.07.1998 р. передбачено, що «по кожному рішенню, що пов'язано з підбором, відбором, призначенням, просуванням по службі або закінченням перебування на посаді судді, Закон передбачає втручання спеціального органу. Цей орган за своєю природою повинен бути незалежним від виконавчої та законодавчої влади, в якому не менше половини тих, хто бере участь у засіданні, є суддями».

В державі Україна суддівське самоврядування існує в таких організаційних формах: збори суддів, Рада суддів України і З'їзд суддів України. Але на практиці вищенаведеними повноваженнями крім цих органів володіють також Вища рада правосуддя і Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Згідно Закону України «Про Вищу раду правосуддя» «Вища рада правосуддя є органом, відповідальним за формування незалежного високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі. Також він є відповідальним за прийняття рішень стосовно порушень суддями вимог щодо несумісності та у межах своєї компетенції про їх дисциплінарну відповідальність» [48,с.2].

А Вища кваліфікаційна комісія суддів України «також відповідальна за забезпечення формування суддівського корпусу та дисциплінарної відповідальності суддів» [49,с.46].

Тому постає питання, відповідно до яких критеріїв законодавець формував сьогоденну систему органів суддівського самоврядування, і які її подальші перспективи розвитку, зважаючи на євроінтеграційні процеси в Україні. Отже, для кращого розуміння плану побудови європейської системи органів суддівського самоврядування, зробимо аналіз чинного українського законодавства відповідно до вимог міжнародно-правовим документам. «Збори суддів, стосується кадрових питань, приймають рішення про обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад» (п. 3 ч. 5 ст. 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р.) [5].

Стаття 129 цього Закону закріплює, що «З'їзд суддів України як вищий орган суддівського самоврядування призначає та звільняє суддів Конституційного Суду України відповідно до Конституції та законів України; обирає членів Вищої ради правосуддя та приймає рішення про припинення їх повноважень відповідно до Конституції та законів України; призначає членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та приймає рішення про припинення їх повноважень відповідно до цього Закону; звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності судів до органів державної влади та їх посадових осіб; обирає Раду суддів України» [5].

Рада суддів України: «визначає особу, уповноважену представляти бюджетні запити по фінансуванню судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи під час розгляду проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік або змін до нього; обирає і звільняє Голову Державної судової адміністрації України та його заступників; визначає за поданням Голови Державної судової адміністрації України граничну чисельність працівників

Державної судової адміністрації України, у тому числі її територіальних управлінь, в межах видатків на утримання Державної судової адміністрації України» [34,с.54].

Що стосується зборів суддів, то вони формуються тільки з суддів, які працюють у відповідному суді, як З'їзд суддів і Рада суддів. Однак, недостатньо визначеним є статус Вищої ради правосуддя. Вища кваліфікаційна комісія суддів, не дивлячись на проблему відсутності статусу органу суддівського самоврядування, також наділені кадровими повноваженнями щодо суддів.

Щодо статусу Вищої Ради правосуддя на сьогоднішній день триває дискусія, яка отримала увагу широкої громадськості з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 та Закону України «Про Вищу раду правосуддя». Зауважимо, що юридична наука дає можливість існування органів влади, які не можна віднести ані до виконавчої, ані до законодавчої, ані до судової влади, але з метою чіткого аналізу основних повноважень і ознак статусу Вищої ради правосуддя підкреслимо наступне. О. Гончаренко зауважує, що «органи двоякої правової природи доповнюють систему державного апарату та заповнюють існуючі ніші» [39, с. 8].

Згідно ст. 5 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» вона складається з двадцяти одного члена серед яких:

1) Верховна Рада України – призначає 2 члена;

2) Президент України – призначає 2 члена;

3) З’їзд суддів України – призначає 10 членів;

4) З’їзд адвокатів України – призначає 2 члена;

5) З’їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ – призначають 2 члена;

6)Всеукраїнська конференція працівників прокуратури – призначає 2 члена.

На підставі наведеного складу Вищої ради правосуддя погоджуємося з думкою О. Гончаренко, що «незважаючи на перевагу в її складі представників судової влади, можна виділити її особливий статус, оскільки вона знаходиться фактично між усіма гілками влади» [23,с.8-9].

Вища рада правосуддя як орган публічної влади, має специфічні повноваження. Деякі фахівці відзначають схожість статусу Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Вони обидва є колегіальними органами, що відповідають за формування суддівського корпусу та дисциплінарне провадження. Однак аналіз міжнародно-правових актів доводить . що до системи суддівського самоврядування слід відносити органи, які вирішують кадрові та дисциплінарні питання суддів. Тому виникає питання, чому ні Вища рада правосуддя, ні Вища кваліфікаційна комісія суддів не відносяться до органів суддівського самоврядування, система яких скоротилася, і не містить органу державної влади, який наділений значними повноваженнями і великим авторитетом. Слід додати ,що за кордоном досить поширена така практика, коли функції суддівського самоврядування може виконувати як відповідне міністерство юстиції, так і спеціально створений орган . наприклад, Вища рада магістратури Франції.

Враховуючи наведене, можна привести досвід Республіки Білорусь, в якій в систему органів суддівського самоврядування входить кваліфікаційна колегія на кшталт українського кваліфікаційної комісії. Або досвід ряду європейських країн, де органи юстиції також входить в систему суддівського самоврядування. Значення віднесення таких органів до системи суддівського самоврядування, на нашу думку, в першу чергу обумовлено тим, що виникають відповідні важелі впливу на інші інститути державної влади, збільшується авторитетність прийнятих суддівським самоврядуванням рішень.

Відмітимо, що на сьогоднішній день існує ряд проблем, щодо функціонування органів суддівського самоврядування.

О. Потильчак відзначає, що «сучасними вченими звертається увага на штучність безлічі організаційних форм суддівського самоврядування, з одного боку, і відсутність реального впливу на процеси формування суддівського корпусу, дисциплінарної практики, кар'єрного просування суддів, з іншого боку. Як показує практика, працівники апарату суду не до кінця навіть знають, як працюють ці органи» [58, с. 157].

Слід звернути увагу на те, що хоча зауваження Венеціанської комісії щодо надмірної розгалуженості системи органів суддівського самоврядування та дублювання наданих органам суддівського самоврядування повноважень і були враховані, але проблеми в роботі суддівського самоврядування це не вирішило до кінця. Якщо брати досвід зарубіжних країн, наприклад, судову систему Франції, вищим органом суддівського самоврядування є Вища рада магістратури.

У багатьох країнах Європи до правових систем віднесені політично нейтральні вищі ради юстиції або аналогічні органи, як дієві засоби забезпечення реалізації демократичних принципів. «Аналогічний по суті орган у Франції, Португалії, Молдові іменується як Вища рада магістратури, в Іспанії – генеральна рада судової влади, у Туреччині – вища рада судів і прокурорів, у Болгарії – вища судова рада, в Хорватії – державне судове віче, в Угорщині – національна рада юстиції» [11].

Як визначав Р. Марчук «думки вчених розділені на дві групи:

1) ті, хто вважав, що кількісне представництво суддівського корпусу у Вищій раді юстиції має бути помірним, для запобігання утворення так званого "духу певного корпоративізму";

2) ті, хто вважав, що судді повинні мати кількісну більшість у складі Вищої ради юстиції» [49, с. 744].

Слід підкреслити, що такий склад Вищої ради правосуддя є цілком виправданим. Оскільки, виходячи з такої позиції, що за правовою природою Вища рада правосуддя має ознаки органу суддівського самоврядування, то відповідно до чинних міжнародно-правових актів, логічно, що більшість у складі такого органу повинні мати саме судді.

В. Колесніченко також зазначає, що «право вибрати п'ятьох суддів доцільно було б віддати конференції суддів цивільно-кримінальної спеціалізації, по три – конференції суддів адміністративної та господарської спеціалізації, одного суддю повинен делегувати Пленум Верховного Суду України» [32, с. 80].

О. В. Потильчак відмічав, що «сьогодні в керівних органах Ради Європи з приводу найкращого захисту професійного статусу суддів у всіх його аспектах зручною є позиція, відповідно до якої тільки Вища рада юстиції, як орган суддівського самоврядування, може виконати таку місію відповідно до основних міжнародних документів про незалежності суддів» [58, с. 157].

В експертному висновку Венеціанської комісії щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів" зазначається, що "буде відверто доцільне переглянути всю систему суддівського самоврядування і створити, в якості єдиного органу самоврядування, нову Вищу раду юстиції – дійсно незалежний і плюралістичний за складом орган, де судді, обрані своїми ж колегами, складуть значну частину або навіть становитимуть більшість. Таку раду можуть створити підкомітети, які будуть займатися конкретною проблематикою» [6].

Якщо аналізувати суддівське самоврядування у контексті забезпечення професійних прав суддів, то важливим видається питання належного фінансування органів судової влади. Ми вважаємо, що фінансування має безпосередній зв'язок із реалізацією принципу незалежності суду і суддів.

Суддівське самоврядування як колективне утворення, діяльність якого спрямована на організацію внутрішньої діяльності суду, найкраще, на нашу думку, орієнтується у розмірі необхідного фінансування та розподіленні відповідних коштів.

Якщо аналізувати чинні міжнародні акти, то слід зауважити, що вони теж наголошують на важливості питання фінансування з метою забезпечення основних принципів судочинства. Відповідно до Основних принципів незалежності судових органів (схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29.12.1985 р. та від 13.12.1985 р.), на кожну державу-члена ООН покладається зобов'язання надавати відповідні засоби, які давали б можливість судовим органам належним чином реалізовувати свої функції.

Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, що схвалена Указом Президента України від 10.05.2006 р. «визначала основні чинники, що перешкоджають в утвердженні незалежності суду та суддів. Великою загрозою виступає недостатній рівень матеріального та соціального забезпечення суддів, особливо така проблема зустрічається у місцевих судах. Ще однією проблемою слід вважати неналежне фінансування судів. Цей фактор змушує суди знаходити інші можливості для того, щоб забезпечити потреби для якісного здійснення правосуддя» [36].

Окрім цього, у цій Концепції зазначали, що на сьогодні усталилася своєрідна практика визначення в Державному бюджеті України видатків на утримання судової влади. Ці видатки є набагато меншими від необхідних для належного забезпечення реальних потреб судів і суддів. Особливо це стосується тих, які пов'язані безпосередньо із здійсненням правосуддя. Попри те, що роль, функції судів і суддів, а також навантаження на них змінилися радикально, методика визначення

щорічних необхідних видатків на їх утримання не зазнала істотних змін відповідно до чинних законодавчих актів України.

Функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності судів здійснюють: згідно ч. 2 ст. 148 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (2016р.) «Верховний Суд України, Державна судова адміністрація України – щодо фінансового забезпечення діяльності всіх інших судів, діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, органів суддівського самоврядування, Національної школи суддів України та Державної судової адміністрації України, Вища рада правосуддя - щодо фінансового забезпечення її діяльності» [5].

Відмітимо, що діюча система України, як і країн СНД, суддівському самоврядуванню відводить вторинну роль у забезпеченні основоположних принципів судочинства. Адже, незалежність і автономність судової влади має реально існувати на практиці як конкретне підтвердження поділу влади в суспільстві.

На підставі аналізу міжнародних нормативно-правових актів слід визначити, що суддівське самоврядування повинне бути наділене повноваженнями кадрового, дисциплінарного та фінансового характеру. Вважаємо, що слід наділити суддівське самоврядування правом законодавчої ініціативи і внести відповідні зміни до ст. 93 Конституції України.

На підставі результатів досліджень, проведених у третьому розділі, можна зробити наступні висновки:

Правовий статус суддівського самоврядування України потребує реформування з використанням існуючого позитивного досвіду країн Європейського Союзу.

Вищу раду правосуддя України пропонується включити у систему суддівського самоврядування в якості контролюючого органу за

законністю та обґрунтованістю рішень органів суддівського самоврядування України.

З’ясовано, що система суддівського самоврядування України потребує реформування та оптимізації діяльності в контексті реалізації професійних прав суддів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення й вирішення науково-практичного завдання щодо розробки теоретичних положень до формування та розвитку системи органів суддівського самоврядування.

Результати дослідження дають можливість зробити висновки:

1. При дослідженні інституту суддівського самоврядування було з`ясовано, що організаційна структура судової влади має відповідні ознаки, такі як: сукупність певних взаємозв`язків, через які судова влада погоджується єдину систему; має твердий внутрішній склад; практичну класифікацію; головний принцип якої, є провадження ефективного правосуддя.

2. Визначено, що для ефективного здійснення та забезпечення фахових прав та обов`язків професійних суддів потрібно наявність сучасної моделі організації суддівського самоврядування. Яка в свою чергу підпорядкована державно-правовому (політичному) устрою держави, також важливо враховувати особливості побудови та діяльності системи судових органів, правової свідомості громадськості, історичних аспектів та традицій тощо.

3. Вивчено не тільки систему суддівського самоврядування нашої держави, але і держав в Європейського Союзу. Тому, виходячи з результатів практики та аналізуючи наукову літературу з`ясовано, що вітчизняна судова система прагнення закріплення, яка знаходить свій прояв у формуванні або посиленні дій спеціальних органів суддівського самоврядування, яка має відповідну компетенцію в галузі управління правосуддям. Вищенаведені державні органи мають безліч прав, наприклад: право на призначення суддів на посади; право на формування суддівського корпусу; право на вирішення питання щото

притягнення діючого судді до дисциплінарної відповідальності; реорганізовувати суди тощо.

4. Наведено аргументи, що суддівське самоврядування, яке виконує одну із вирішальних ролей та відповідно до норм законодавста забезпечує права професійних суддів та реалізує принцип незалежності суду, важливо та потрібно розглядати у двох аспектах: 1) форма соціального управління; 2) автономний колегіальний орган. Говорячи про професійні права суддів, ми розуміємо можливість, тобто свободу , якою володіють професійні судді, яка обумовлена їх спеціальним правовим статусом та видом діяльності, що визначена чинним законодавством України.

5. Зазначено відповідні шляхи розвитку та діяльності суддівського самоврядування в Україні. Також було визначено, що головною проблемою для українського суддівського самоврядування є: відсутність конкретизації владних повноважень, які були надані державою суддівському самоврядуванню; розкрити поняття щодо захисту судової незалежності; недостатність висвітлення контрольних функцій; відсутність єдиної наукової думки щодо понять та визначень суддівського самоврядування, яка б в подальшому могла знайти своє відображення в чинному законодавстві; реальна потреба розширення повноважень; недостатність належного фінансування; відсутність права законодавчої ініціативи тощо.

6. Суддівське самоврядування в Україні потребує значного реформування відповідно до позитивного досвіду Європейських країн серед яких можна виділити Німеччину, Францію та інших. Вищу раду правосуддя необхідно включити до суддівського самоврядування як констролюючий орган. В результаті цього, запропоновано змішаний тип суддівського самоврядування, в якому розподіляються повноваження відповідно до порядку та ступеню незалежності органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. №55-XII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12 (дата зверення: 15.08.2020).
2. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 р. №2296-XII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2296-12 (дата звернення: 15.08.2020).
3. Про статус суддів: Закон України від 15.12.1992 р. №2862-XII. Втрата чинності від 01.01.2012 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2862-12 (дата звернення: 15.08.2020).
4. Про органи суддівського самоврядування: Закон України від 02.02.1994р. №3909-XII. Втрата чинності від 01.06.2002 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3909-12 (дата звернення: 15.08.2020).
5. Про судоустрій України: Закон України від 07.02.2020 р. №3018-III. Втрата чинності від 03.08.2010. URL: http://zakon 3.rada.gov.ua/laws/show/3018-14 (дата звернення: 17.08.2020).
6. Про Закон України «Про судоустрій і статус суддів» : Спільний висновок Венеціанської комісії від 18.10.2010 р. №588.2010. URL: http.//www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/31442ab10276912bc22576f200 3e0acc/$FILE/CDL-AD(2010)003-ukr.pdf. (дата звернення: 17.08.2020).
7. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 р. №192-VIII. Дата оновлення 05.01.2017. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/192-19 (дата звернення: 25.08.2020).

8. Рішення №1 Ради суддів України від 05.02.2015 року. URL: http.//court.gov.ua/userfiles/1(28).pdf. (дата звернення: 25.08.2020).
9. Про суди: Закон Литовської Республіки. URL: http.//lib.rada.gov.ua/LibRada/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst2.htm. (дата звернення: 26.08.2020).
10. Загальна декларація прав людини: Декларація Генеральної Асамлеї ООН від 10.12.1948 р. URL: http.//zakon2/rada.gov.ua/laws/show/995-_015 (дата звернення: 28.08.2020).
11. Конституція Франції 1958 року. URL: http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseilconstitutionnel/root/bank_mm/constitution_russe_version_aout2009.pdf. (дата звернення: 28.08.2020).
12. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. №1798-VIII. Дата оновлення 11.03.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19 (дата звернення: 28.08.2020).
13. Положення Про Раду суддів України: З`їзд суддів України від 16.09.2010 р. № n0001415-10. Дата оновлення 14.03.2017. URL: http.// https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-10 (дата звернення: 28.08.2020).
14. Афанасьєв В. В. Конституція України-важливий чинник суддівського самоврядування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації Конституції України.* матер. наук.-практ. конф.,29-30 червня 2006 року; за заг. ред. М. І. Панова.- Харків: Нац. юрид. акад. України 2016. С .249-251.
15. Бедний О.І. Організаційно-правові основи проходження служби в органах місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун.-т “Одеська юридична академія”. Одеса, 2018. – 175 с.
16. Білова О.В. Проблеми суддівського самоврядування в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2018. – 194 с.

17. Білова О.В. Щодо природи органів суддівського самоврядування. *Сучасні проблеми юридичної науки та практики*. матер. всеукр. наук.-практ. конф.; за заг. ред. проф. М.І. Панова. Харків.: Нац. юрид. акад. України. 2017. С. 192 – 194.
18. Бойко В.Ф. Становлення незалежного високопрофесійного суду – нагальна потреба сьогодення. *Вісник Верховного Суду України*. 1996. № 1. С. 2 – 8.
19. Вільгушинський М. Й. Участь органів суддівського самоврядування у процесі призначення суддів на адміністративні посади. *Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності*: матер. міжнар. наук.- практ. конф. Харків, 2013. С. 55-58.
20. Гайдученко В. Судова система може працювати ефективно лише при її належному кадровому забезпеченні. *Вісник Державної судової адміністрації України.* 2017. № 3. С. 27 – 29.
21. Гелей С. Д., Рутар С. М. Політико-правові системи країн світу: навч. посібн. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 346 с.
22. Георгіца А.В. Законодавча влада: поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади. *Право України.* 2009. № 11 С.32
23. Гончаренко В. Д. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посібн. у 2 т.: Київ., 2000. 365 с.
24. Городовенко В. В. Створення та діяльність модельних судів в Україні. *Вісник Верховного Суду України*. 2019. № 3. С. 45 – 48.
25. Євдокимов В. О. Витоки створення Вищої ради юстиції. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2010. № 1. С. 5-14.
26. Карпечкін П. Основні функції органів судової влади. *Вісник прокуратури*. 2018. № 1. С. 87 – 90.
27. Карпечкін П.Ф. Критерії класифікації функцій судів загальної юрисдикції. *Вісник Верховного Суду України*. 2015. № 3. С. 40 – 43.

28. Качан Л. Відкритість та прозорість органів державної влади як складова демократизації суспільства. *Формування демократичного та ефективного державного управління в Україні.* 2017. С. 96 – 112.
29. Ківалов С. В. Деякі питання судово-правової реформи. *Вісник прокуратури.* 2018. № 1. С. 22 – 26.
30. Ківалов С. В. Деякі питання судово-правової. *Вісник прокуратур*и. 2018. № 1. С. 22 – 26.
31. Кокодій Ю. В. Питання співвідношення нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади та органів судової влади. *Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи*: матер. наук.-практ. конф. м. Харків, 18 – 19 квітня 2018 р., Харків, 2018. С. 139 – 141.
32. Колесніченко А. Конституційне право України: органи державного управління в контексті прав та свобод людини і громадянина. *Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності* : бюл. інформ.-аналіт. матеріалів (Дод. до журн. «Україна: події, факти, коментарі»). 2014. №1. С. 78–85.
33. Коліушко І., Куйбіда Р. "Мала судова реформа" - перший крок до побудови нової системи правосуддя". *Адвокат*. 2001. №3. С. 48-52.
34. Колодій А. Ф. Проблеми і перспективи розвитку громадянського суспільства в сучасній Україні. *Розвиток демократії в Україні*: наук. зб. Київ, 2018. С. 202 – 212.
35. Конституція України: наук-практ. коментар: редкол. В.Я. Тацій, О.В. Петришин, Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2018. 1128 с.
36. Конституція України: наук.-практ. коментар: Авер'янов В.Б., Батанов О.В., Баулін Ю.В. та ін. Харків: Право, Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре». 2013. 752 с.

37. Коротун О. М. Організація і функції суддівського самоврядування за законодавством України: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2019. 20 с.
38. Коротун О. М. Суддівське самоврядування: порівняльний аналіз законодавства України і окремих країн ближнього та дальнього зарубіжжя. *Адвокат*. 2017. № 5. С. 122 – 128.
39. Косарєв В. І. Суддівське самоврядування: становлення і перспективи. *Вісник Верховного Суду України*. 2014. № 6. С. 46
40. Котюк В. О. Теорія права: курс лекцій. Київ: Вентурі, 2016. 173 с.
41. Кравчук В. М. Інститут судової влади в системі конституційного права України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С. 40 – 46.
42. Кривенко В. В. Демократизація судової системи України: проблеми і перспективи: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2016. 216 с.
43. Кривенко В. В. Суддівське самоврядування як елемент управління судовою системою України. *Вісник Верховного Суду України*. 2016. № 4. С. 2 – 6.
44. Куйбіда Р. О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: монографія. Київ: Атіка, 2014. 288 с.
45. Куйбіда Р. О., Середа М. Л. Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні: проблеми законодавства і практики: монографія. Київ: Юрайт, 2013. – 72 с.
46. Марочкін І. Є., Сібільва Н. В. Організація судової влади в Україні : навч. посібн. Харків, 2019. 270 с.
47. Марчук Р. Функції держави: енциклопедичний словник з державного управління. Київ : НАДУ, 2010. С. 744–745.
48. Матеріали І з'їзду суддів України: окреме вид., Київ 1991. С. 12 – 14.
49. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України : підручник / М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П Шибіко. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Либідь, 1999. 536 с.

50. Назаров І. Новий етап на шляху розвитку суддівського самоврядування в Україні. *Юридична Україна*. 2016. № 11. С. 83 – 87.
51. Панійко Ю. Теоретичні основи самоврядування: монографія, Львів: Літопис. 2012. 196 с.
52. Петришин О. Громадянське суспільство: особливості формування правової держави в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2019. № 2. С. 144 – 151.
53. Пилипчук П. П. Належне фінансування судової влади як одна із гарантій самостійності судів і незалежності суддів. *Вісник Верховного Суду України*. 2015. № 1. С. 4 – 8.
54. Потильчак О. І. Становлення суддівського самоврядування в Україні: досвід зарубіжних держав для України. *Часопис Київського університету права.* 2014. № 3. С. 257 – 260.
55. Прилуцький С. В. Судова влада в умовах формування громадянського суспільства та правової держави в Україні : дис. .. докт. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2018. 448 с.
56. Пустовойт Т. В. Теоретико-правові питання організації суддівського самоврядування в Україні як конституційної засади єдності статусу суддів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. *Право*, 2015. Вип. 33, Т.1. С. 96 – 101.
57. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник / Т. Л. Сироїд. Одеса : Фенікс, 2018. 744 с.
58. Ставнійчук М. І. Громадське об`єднання «За демократію через право»: монографія, Київ : 2015. 170 с.